

СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ АДАПТАЦІЄЮ ПЕРШОКУРСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАНАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кузнецова Оксана Вікторівна,
професорка кафедри педагогіки, психології,
початкової освіти та освітнього менеджменту
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
кандидатка педагогічних наук, доцентка

Савченко Аліна Олександрівна,
вихователька КЗ «Дошкільний навчальний заклад № 376»
Харківської міської ради

***Анотація.** Розглянуто питання специфічних особливостей управління адаптацією першокурсників у процесі позанавчальної діяльності. Проаналізовано сутність педагогічного управління та особливості освітнього процесу в ЗВО.*

***Ключові слова:** управління, професійна адаптація, адаптація першокурсників, позанавчальна діяльність, здобувачі вищої освіти.*

Аналіз наукових джерел з питань професійної адаптації здобувачів освіти дозволив установити актуальність змінних процесів, що спричинені реформуванням освіти. Дослідженню цих питань приділялося в науковій літературі достатня увага. Але питання професійної адаптації та її взаємозв'язку із позанавчальною діяльністю, вдосконалення управління цим процесом на рівні закладу вищої освіти ще не одержали достатнього аргументованого обґрунтування.

Тим часом, ефективність діяльності молодого фахівця, закріплення на робочому місці багато в чому залежить від того, наскільки він буде адаптований до професійної діяльності вже у стінах ЗВО. Підвищення конкурентоспроможності фахівців на ринку праці в реальних умовах вимагає випуску фахівців, вже адаптованих до професійної діяльності.

Підготовка фахівця не може вважатися ефективною, якщо він опанував лише знаннями та вміннями, але не розвинув потреби у пізнавальній та професійній діяльності. Без особистісної зацікавленості у своїй майбутній професійній діяльності, неможливо підготувати високоякісного фахівця.

Розглядаючи професійну адаптацію з погляду управління, ми спираємося на методологічний підхід. Для створення ефективного управління професійною адаптацією здобувачів освіти в позанавчальній діяльності необхідно, перш за все, визначити її цілі – до яких саме результатів у цьому напрямі прагне ЗВО. Метою управління професійною адаптацією здобувачів освіти у позанавчальній діяльності є забезпечення успішності професійної адаптації майбутнього фахівця та його подальшого професійного розвитку.

Управління професійною адаптацією здобувачів освіти в позанавчальній діяльності як цілісний процес, що розглядається нами в контексті нерозривного взаємозв'язку суб'єкта та об'єкта управління. Під об'єктом управління

професійною адаптацією ми розуміємо студентський колектив, при цьому наголошуємо на активності самого здобувача освіти у процесі адаптації. Суб'єктом професійної адаптації виступає ЗВО, вся його складна структурно-організаційна система, матеріально-економічна база, а також держава та роботодавці.

Сутність педагогічного управління полягає в пошуку методів, організаційних форм навчання, видів самостійної роботи здобувачів освіти з метою формування профільних знань і умінь у вибраній галузі діяльності. Управління системою не зводиться тільки до регулювання процесу її становлення і розвитку, так як педагогічна система будь-якого рівня – не самоціль. Самоціль – особистість, яка розвивається та включена в систему. А це означає, що управляти потрібно і процесом взаємодії системи і особистості, і процесом їх взаємного впливу. Цей «особистісний» аспект управління вимагає пошуку шляхів оптимального включення особистості (і здобувача освіти, і викладача) у процесі цілепокладання, спільної творчої діяльності, вдосконалення міжособистісних та групових відносин, що виникають у колективі, створення ситуацій, що спонукають кожного (здобувача освіти та викладача) до рефлексії, самопізнання, самореалізації [5].

Відзначимо універсальну особливість управлінського процесу у закладах освіти. Це – поєднання в ньому організаційного та педагогічного компонентів. Організаційний компонент пов'язаний з координацією функцій структурних підрозділів та окремих посадових осіб, педагогічний – з реалізацією сучасного змісту і технологій освітньої підготовки.

В освітньому процесі ЗВО, який розглядається як ціннісно-орієнтована система соціальної діяльності, виділяється ряд особливостей:

- здобувач освіти та педагоги усвідомлюють і сприймають один одного в освітній процес як певну складену індивідуальність;
- технологія освіти носить характер особистої взаємодії здобувачів освіти та педагогів, у якому переважною є не передача інформації та певної поведінки, а спільне обговорення, докази, обґрунтування (спільність) та свідомий вибір діяльності щодо досягнення мети навчання та виховання;
- забезпечується всебічний облік в освітньому процесі індивідуальних особливостей, стилю діяльності педагогів, творчих здобувачів освіти та студентських груп;
- відбувається ускладнення мотивів пізнавальної діяльності здобувачів освіти, які визначаються не тільки тим, що необхідне і соціально значимо, але й духовними цінностями, нормами, особистісними потребами, досягненням збігу мотивів діяльності з її змістом та цілями;
- забезпечується активність, самостійність, ініціативність та соціальна самодіяльність педагогів та здобувачів освіти у освітньому процесі ЗВО, досягається гармонія колективної навчальної діяльності з особистісними механізмами творчості;
- отримують розвиток колегіальні форми управління та самоуправління освітнім процесом [2].

Специфіка управління професійною адаптацією першокурсників у процесі позанавчальної діяльності обумовлена розумінням сутності їх професійної компетентності, яка визначається ціннісними орієнтаціями в соціумі, психолого-педагогічними та фаховими знаннями й уміннями, морально-етичними, мотиваційно-вольовими і рефлексивно-комунікативними якостями. Процес управління викладачами навчанням здобувачів освіти під час здійснення професійної підготовки полягає у послідовному делегуванні функцій діяльності (цілепокладання, обирання засобів та методів досягнення мети, реалізація способів виконання діяльності, аналіз отриманого результату, корекція засобів і способів діяльності та її результату) самим здобувачем освіти. У такий спосіб майбутні фахівці опановують механізм самоуправління процесом навчання, стають його повноправним суб'єктом, а самотійна робота набуває статусу самоцінності в освітньому процесі. При цьому роль педагога полягає у супроводі (фасилітації) цього процесу.

Сутністю проблеми адаптації здобувачів освіти є засвоєння нових умов діяльності та входження в систему нових офіційних і неофіційних взаємовідносин, отримання в новому мікросередовищі певного особистісного статусу, самоствердження в емоційно-комфортному середовищі, готовність до використання різноманітних ресурсів (інформаційних, комунікативних, організаційних), які сприяють професійному і особистісному становленню [4].

Здобувач освіти як суб'єкт системи закладу вищої освіти володіє колосальними ресурсами. Він знаходиться у віці найвищих, «пікових» результатів в процесах і біологічного, і психологічного, і соціального розвитку. Це вік інтелектуальних і пізнавальних сил, найбільш активного етичного і естетичного становлення. В цьому віці відбувається формування світогляду, тобто системи узагальнених поглядів на світ. Спостерігається стабілізація характеру і посилення усвідомлених мотивів поведінки.

Період навчання у закладі вищої освіти – це важливий період соціалізації людини, який включає засвоєння культури людських відносин і соціальних норм, побудову системи ціннісних орієнтацій з врахуванням загальнолюдських цінностей і заснованої на почутті власної гідності. Все це дозволяє виділити період навчання у ЗВО в якості центрального періоду онтогенетичного розвитку людини [3].

Практика показує, що тут слід розглядати два (відносно різні) явища: професійну адаптацію і адаптацію до ЗВО як до системи отримання знань, розвитку здібностей. Мова йде про те, що навчання у ЗВО включає в себе не тільки отримання професії, але і ставлення до цілого ряду елементів навчальної ситуації: якість навчання, інтерес до навчання як до одного з видів діяльності, організація навчального процесу, навички самотійної роботи тощо [6].

Мета закладу вищої освіти – сформувати особистість з високим рівнем загальної культури і професіоналізму, яка вільно орієнтується в системі сучасного знання про природу, суспільство, людину: здатну до вибору стратегії наступного неперервного навчання і образу життя у відповідності до норм моралі, громадянського обов'язку і відповідальності. Мета ЗВО досягається побудовою багаторівневої, поліваріантної, відкритої системи гуманітарної

освіти. При цьому комплекс гуманітарних знань містить обов'язковий мінімум наукової інформації і передбачає розвиток загальної і професійної культури особистості у відповідності з профілем факультету та індивідуальними потребами здобувача освіти [1].

Список використаних джерел:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для здобувачів освіти магістратури. К.: Центр навч. літ-ри. 316 с.
2. Драч І.І. Феномен управління в умовах трансформації освіти. Теорія та методика управління освітою. К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. № 9. 2012. URL: <http://umo.edu.ua/katalog/692-elektronne-naukove-fahove-vydannja-qteorijata-metodyka-upravlinnja-osvitojuq-vypusk-9-2012>
3. Зданевич Л.В. Адаптація здобувачів освіти до навчального закладу. Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. Івано-Франківськ: Вид-во «Плай» Прикарпатського ун-ту, 2001: Вип. 6. Ч. 2. С. 223-228.
4. Литвинова Л.В. Фактори успішної вузівської адаптації студентів-першокурсників: соціально-психологічний аспект. Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні / За ред. Максименка С.Д., Циби В.Т., Шайгородського Ю.Ж. та ін.: К.: Український центр політичного менеджменту, 2003: С. 339-348.
5. Луговий В.І. Управління освітою: навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спец. «Державне управління». К. : Вид-во УАДУ, 1997. 302 с.
6. Селіверстов С.І. Деякі проблеми адаптації студентів першого курсу у вищому навчальному закладі. Проблеми освіти. 1997: № 10. С. 69-81.